

Als zij geloven dat ik het kan, dan geloof ik dat ook
Samenhang van *Parent Support*, Herinneringen aan de Opvoeding, Sociaal Economische
Status en Autonomie bij Jongvolwassenen met een Visuele Beperking.

Auteur: Esther van Sloten

Studentnummer: 2638864

Begeleider: Dr. S Kef

Tweede beoordelaar: Dr. A. M. Willemen

Universiteit: Vrije Universiteit Amsterdam

Faculteit: Gedrags- en bewegingswetenschappen

Afdeling: Pedagogische- en onderwijswetenschappen

Richting: Master Orthopedagogiek

Aantal woorden: 10652

Datum: 22-11-2020

Samenvatting

Jongvolwassenen met een visuele beperking hebben in vergelijking met hun leeftijdsgenoten minder vrienden, lage sociale competenties en hebben het gevoel minder autonoom te zijn. Huidig onderzoek richtte zich op persoonlijke en externe variabelen die een bijdrage kunnen leveren aan het gevoel van autonomie. Variabelen die werden mee genomen zijn *parent support* en sociaal economische status [SES] tijdens de adolescentie, herinneringen aan opvoeding in de jongvolwassenheid en autonomie in volwassenheid. Ten eerste werd onderzocht hoe participanten met een visuele beperking scoren op de verschillende variabelen. Vervolgens werd onderzocht in welke mate de variabelen met elkaar samenhangen. Tot slot werd bestudeerd welke variabele de sterkste voorspeller is voor autonomie.

In het onderzoek is data van 158 participanten geanalyseerd die zowel in T1,T3 als T4 geparticipeerd hebben in het longitudinale onderzoek van dr. Kef. Tijdens deze meetmomenten werden verschillende vragenlijsten afgenomen zoals Egna Minnen av Beträffande Uppföstan, Basic Psychological Need Satisfaction Scale, en de Persoonlijke netwerklijst. Tevens werd SES uitgevraagd door middel van items over baan en opleiding van de ouders.

De scores op de verschillende variabelen van jongvolwassen met een visuele beperking komen grotendeels niet overeen met de verwachtingen vanuit de literatuur. Kijkend naar correlaties wordt betreft autonomie een correlatie gevonden tussen herinneringen aan emotionele warmte tijdens jongvolwassenheid en bevrediging van autonomie in de volwassenheid. Daarnaast werden correlaties gevonden tussen *parent support* en SES tijdens de adolescentie en herinneringen aan opvoeding in de jongvolwassenheid. Bij de multiple regressie werd met de sum-score autonomie geen significante hoofdeffecten gevonden. Wel werd een hoofdeffect van herinneringen aan emotionele warmte gevonden wanneer autonomie bevrediging mee genomen werd als afhankelijke variabele.

Geconcludeerd kan worden dat er een bijdrage gevonden is van herinneringen aan emotionele warmte tijdens de jongvolwassenheid en autonomie bevrediging in volwassenheid. Doordat *parent support* en herinneringen aan opvoeding onderling met elkaar correleren zou hier ook gesproken kunnen worden van een indirecte bijdrage van *parent support* op autonomie bevrediging. Echter moet hier nog meer onderzoek gedaan naar worden voordat hierop passende interventies ontwikkeld kunnen worden.

Abstract

Young adults with visual impairment have less friends, lower social competence and feel less autonomous once comparing them to their peers. Current research has focused on personal and external variables which contributes to the sense of autonomy. Variables that were included are parent support and socio-economic status in adolescence, memories of upbringing in young adulthood and autonomy in adulthood. First, it was investigated how young adults with a visual impairment scored on the various variables. Second, it was examined to what extent the variables are interrelated. Finally, it was studied which variable is the strongest predictor for autonomy.

This study analyzed data of 158 participants who participated in T1, T3 and T4 in Dr. Kef's research. During these measurement moments, various questionnaires were administered, such as Egena Minnen av Beträffande Uppförelsen, Basic Psychological Need Satisfaction Scale and Personal network list. SES was also questioned by items about job and education of the parents.

The scores for the variables parent support, memories of upbringing, SES and autonomy of young adults with a visual impairment largely do not correspond with the expectations based on the literature. Looking at correlations with autonomy there was found a correlation between memories of emotional warmth during young adulthood and satisfaction of autonomy in adulthood. In addition, correlations were found between parent support and SES during adolescence and parenting memories in young adulthood. In the multiple regression with the sum-score autonomy effect was found. When we took autonomy satisfaction as a dependent variable there was found a effect of memories of emotional warmth.

It can be concluded that a contribution has been found between emotional warmth in young adulthood and autonomy satisfaction in adulthood. Because parent support and memories of parenting are mutually correlated, we could also speak of an indirect contribution of parent support to autonomy satisfaction. However, more research needs to be done before appropriate interventions can be developed.

Keywords: Visual impairment ~autonomy~parent support~ memories of upbringing~ SES~young adults

De Samenhang van *Parent Support*, Herinneringen aan de Opvoeding, Sociaal Economische Status en Autonomie bij Jongvolwassenen met een Visuele beperking.

Jongvolwassenen met een visuele beperking hebben in vergelijking met hun ziende leeftijdsgenoten een relatief klein netwerk, minder vrienden, minder date-ervaring, later hun eerste seksuele ervaringen, lage sociale competenties, brengen meer tijd thuis door, hebben minder peer-activiteit, problemen met het opbouwen van een stabiele partnerrelatie en stichten minder vaak een gezin of krijgen op latere leeftijd kinderen (Kef, Hox, & Habekothé, 2000; Kef, & Deković, 2004) en hebben vaker het gevoel minder autonoom te zijn (Tadić, Hundt, Keeley & Rahi, 2015). Er bestaat een verband tussen het hebben van een visuele beperking en isolatie of sociale uitsluiting. Mogelijk brengt dit gevoelens van frustratie mee als het gaat om zelfrespect. Tevens zijn er zorgen voor de toekomst zoals het vinden van een baan (Tadić et al., 2015). Deze frustraties van verbondenheid, gevoel van autonomie en competentie dragen bij aan lagere niveaus van geluk (Deci & Ryan, 2000). Het gevoel van geluk zou naar een hoger niveau gebracht kunnen worden door interventies in te zetten die zich richten op deze psychologische basis behoeften.

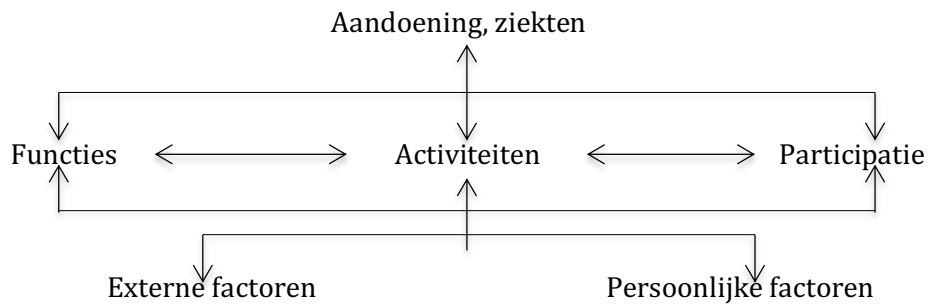
Echter, uit de review van Elsmann en anderen (2019) blijkt dat weinig onderzoek gedaan is naar psychosociale interventies voor kinderen met een visuele beperking. De meeste studies over interventies werden gevonden voor de thema's fysieke prestaties en mondgezondheid. Daarnaast zijn er enkele studies die zich richten op kijkgedrag en mobiliteit, terwijl mobiliteit vaak genoemd wordt als een belangrijke factor die bijdraagt aan het functioneren, participatie en kwaliteit van leven. Om meer evidentie te vinden over effectiviteit van interventies op psychosociaal gebied is meer wetenschappelijk onderzoek nodig. Daarnaast blijkt weinig onderzoek gedaan te zijn naar autonomie ontwikkeling van jongvolwassenen met een visuele beperking. Tijdens literatuurstudie naar welke factoren bijdragen aan het gevoel van autonomie zijn weinig relevante zoekresultaten vindbaar.

ICF-model

De World Health Organization [WHO] heeft een model ontwikkeld om het menselijk functioneren te analyseren, genaamd International Classification of Functioning, Disability and Health [ICF], zie figuur 1. Dit is een dynamisch model waarbij aan de ene kant de beperking en aan de andere kant de externe en persoonlijke factoren meegenomen worden. De interacties tussen verschillende factoren zorgen niet voor een eenduidige voorspelbare relatie maar er zijn meerdere uitkomsten mogelijk. Deze relaties hebben een wisselwerking op elkaar doordat alle variabelen elkaar beïnvloeden. Het hebben van een visuele beperking zou in dit model geplaatst kunnen worden op de plek van aandoening, ziekten. Functies beschrijft de fysiologische en mentale eigenschappen van het menselijk organisme, bijvoorbeeld of de

SAMENHANG PARENT SUPPORT, HERINNERINGEN AAN OPVOEDING, SES EN AUTONOMIE

oogafwijking zichtbaar is. Bij activiteiten en participatie gaat het over de mate waarin een persoon deelneemt aan de maatschappij. Dit is afhankelijk van mobiliteit en sociale vaardigheden. Externe factoren gaat over de fysieke en sociale omgeving van een persoon, zoals ouderlijke steun. Van persoonlijke factoren wordt gesproken wanneer het gaat over de achtergrond van het leven van een persoon, zoals sociaal economische status en herinneringen aan de opvoeding (WHO, 2002).

Figuur 1. ICF model voor het menselijke functioneren (WHO, 2002, pagina 16).

Het huidige onderzoek richt zich op verschillende factoren en hoe deze bijdragen aan het gevoel van autonomie. Wanneer meer kennis verkregen is over bijdragende factoren voor het gevoel van autonomie, bevordert dit het opstellen van passende begeleidingsprogramma's. Het is van belang dat professionals voldoende kennis hebben om zo de factoren goed te kunnen signaleren. Tevens zouden verschillende begeleidingsprogramma's opgesteld kunnen worden voor zowel de jongeren, ouders als professionals. Wanneer systeemgericht gewerkt wordt, door vanuit verschillende contexten ondersteuning te bieden vergroot dit de kans op effectiviteit van de interventie. Wanneer passende ondersteuning geboden wordt, kan degene met een visuele beperking goed functioneren en zo gelukkig mogelijk door het leven.

De invulling van passende ondersteuning verschilt per leeftijdsfase. Tijdens de adolescentie zijn volgens Meeus (2019) verschillende subfases te beschrijven. In de vroege adolescentie (12-14 jaar) is een ontwikkeling in geslachtsrijpheid en een verschuiving van de basisschool naar middelbaar onderwijs. In de midden adolescentie (15-17 jaar) wordt begonnen met uitgaan, het krijgen van een intieme relatie en doen zij hun eerste seksuele ervaring op. Tevens maken adolescenten met een lage sociaaleconomische status de overstap van middelbaar- naar tertiair onderwijs gemaakt worden. Deze verschuiving vindt voor adolescenten met een hoge economische status vaker plaats in de late adolescentie (18-20 jaar). Ook gaan zij in deze fase op zichzelf wonen. In de late adolescentie ruilen adolescenten met een lage economische status school in voor werk. In de postadolescentie of jongvolwassenheid (21-23 jaar) gaan adolescenten met een lage sociaaleconomische status op

SAMENHANG PARENT SUPPORT, HERINNERINGEN AAN OPVOEDING, SES EN AUTONOMIE

zichzelf wonen. In deze fase maken adolescenten met een hoge economische status de overgang van school naar werk.

Visuele beperking

Het bieden van passende ondersteuning hangt niet alleen af van de psychologische behoeften maar ook van de soort visuele beperking. Van een visuele beperking wordt gesproken wanneer een oogaandoening het visuele systeem en één of meerdere gezichtsfuncties beïnvloedt. Volgens de International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF) kan een beperking gedefinieerd worden als een probleem in de functie of structuur van het lichaam van een persoon als gevolg van een gezondheidstoestand (WHO, 2001). De definitie van ICF komt overeen met de definitie zoals de International Classification of Diseases 11^e editie (ICD11) beschrijft (WHO, 2018). Een visuele beperking wordt doorgaans gemeten aan de hand van visuele scherpte. Aan de hand hiervan wordt de ernst getaxeerd op milde, matige en ernstige visuele beperking of blindheid op afstand of beperking in dichtbij zien. In de klinische setting worden ook vaak aspecten als gezichtsveld, contrastgevoeligheid en kleurenzicht meegenomen. Wereldwijd zijn er z'n 2,2 biljoen mensen met een visuele beperking (WHO, 2019; Keeffe, 2019). Volgens Visio (2020) betreft het in Nederland ruim 320.000 mensen. Ondanks hun visuele beperking willen jongvolwassenen aansluiting hebben met hun leeftijdsgenoten en niet anders bevonden worden. Jongvolwassenen met een visuele beperking kunnen zoals hierboven beschreven problemen ondervinden in de omgang met de buitenwereld en dit kan invloed hebben op gevoel van geluk (Kef & Deković, 2004).

Autonomie

Het gevoel van geluk oftewel welzijn kan volgens de zelf-determinatietheorie [ZDT] van Deci en Ryan (2000) ontstaan wanneer voorzien wordt in de drie psychologische basisbehoeften verbondenheid, competentie en autonomie. *Een psychologische basisbehoefte is een psychologische voedingsstof die essentieel is voor de aanpassing, integriteit en groei van individuen* (Ryan, 1995). Daarnaast kan volgens de Basic Psychological Needs Theory [BPNT] een psychologische basisbehoefte bevredigend zijn waardoor het bevorderlijk is voor het welzijn. Echter, kan ook sprake zijn van frustratie waardoor het risico op passiviteit en ziekte verhoogt (Vansteenkiste & Ryan, 2013). Chen en anderen (2015) vonden in hun onderzoek steun voor de BPNT en stellen ook dat deze theorie universeel hetzelfde is binnen verschillende culturen en individuele verschillen. De psychologische basisbehoefte verbondenheid verwijst naar warmte en zorg. Door het contact met anderen en zich belangrijk te voelen kan deze behoefte bevredigd worden. De gefrustreerde vorm van verbondenheid uit zich met een gevoel van sociale vervreemding, eenzaamheid en uitsluiting van de groep. Van een bevredigende manier van competentie wordt gesproken wanneer men bekwaam in activiteiten betrokken is. Of wanneer er kansen geboden voor het gebruiken en uitbreiden van

SAMENHANG PARENT SUPPORT, HERINNERINGEN AAN OPVOEDING, SES EN AUTONOMIE

vaardigheden of kennis. Wanneer sprake is van frustratie ervaart men een gevoel van hulpeloosheid, ineffectiviteit of falen. Als men tevreden is betreft autonomie wordt een gevoel van integriteit ervaren. Waarbij men psychologische vrijheid ervaart middels authentieke acties, gedachten en gevoelens. Wanneer frustratie is betreft autonomie kan een gevoel van druk of conflict ervaren worden. Een voorbeeld hiervan is het gevoel van een opgelegde keuze (Vansteenkiste & Ryan, 2013).

In huidig onderzoek wordt het gevoel van autonomie bij jongvolwassenen met een visuele beperking bestudeerd. Echter, beschrijven Deci en Ryan (2013) dat er veel verwarring bestaat over de betekenis van autonomie. Een van de definities die voornamelijk in de ontwikkelingspsychologie wordt gebruikt is de vorm die autonomie interpreteert als onafhankelijkheid (Steinberg & Silverberg, 1986) en loskoppelen of scheiden van ondersteuning (Blos, 1979). Vanuit de ZDT wordt autonomie bestudeert als een concept van zelfbesturing. Wanneer van autonoom handelen wordt gesproken mits sprake is van volledige zin van bereidheid en wilskracht. In deze definitie wordt de onafhankelijkheid zoals beschreven vanuit de ontwikkelingspsychologie niet mee genomen. Echter, zou vanuit de ZDT wel een blik geworpen kunnen worden naar het tegenovergestelde van onafhankelijkheid namelijk afhankelijkheid.

Wanneer vanuit zelfbesturing naar afhankelijkheid wordt gekeken zou gesteld kunnen worden dat mensen autonoom afhankelijk kunnen zijn. Oftewel mensen kunnen zich wenden tot een ander wanneer zij hulp nodig hebben of een emotionele ervaring willen delen (Ryan, La Guardia, Solky-Butzel, Chirkov, & Kim, 2005; Ryan & Lynch, 1989). Tevens kan een mens autonoom onafhankelijk zijn wanneer zij zelf iets willen doen zonder begeleiding. Daarentegen kunnen mensen onder druk gezet worden om op anderen te vertrouwen. Zo kunnen ouders die zich belangrijk voelen in het leven van hun kinderen bepaalde druk uitoefenen waardoor de kinderen afhankelijk van hen zijn. Hierdoor worden de kinderen niet-autonoom afhankelijk. Een andere optie is dat ouders te veel aansturen op onafhankelijkheid. In dit geval vertrouwen de kinderen niet op hen en ontstaat er een niet-autonome onafhankelijkheid (Deci & Ryan, 2013).

Parent support

Het huidig onderzoek richt zich op verschillende factoren die bijdrage aan het gevoel van autonomie. Een externe factor die een bijdrage zou kunnen dragen aan autonomie is *parent support*. Een onderdeel van *parent support* is het ondersteunen van de autonomie. Kenmerkend voor een ondersteunende omgeving is dat ouders erkenning hebben voor de perspectieven van het kind, zij het kind aanmoedigen om te experimenteren, het kind een keuze te bieden, helpen bij verkennen en handelen naar de persoonlijke waarden en interesses van het kind en zo min mogelijk gebruik maken van controle en machtsbewering (Deci & Ryan, 2012; Grolnick, 2003; Ryan, Deci, & Grolnick, 1995). Wanneer de autonomie op deze

SAMENHANG PARENT SUPPORT, HERINNERINGEN AAN OPVOEDING, SES EN AUTONOMIE

manier gestimuleerd wordt, is dit een sterke voorspeller van welzijn en academisch functioneren van kinderen (Grolnick, 2003; Grolnick, Ryan, & Deci, 1991). Andere kenmerken van een ondersteunende omgeving zijn dat ouders flexibel taalgebruik toepassen in de communicatie met hun kind. Ook bieden zij verklarende redenen waarom het voor een kind persoonlijk belangrijk of nuttig kan zijn op zich te gedragen. Tevens koesteren zij de innerlijke motivatiebronnen van hun kinderen (Reeve, 2009).

Naast het ondersteunen van autonomie wordt onder *parent support* ook emotionele, sociale en praktische hulp verstaan. Onderzoek toonde een variatie van de mate waarin adolescenten met een visuele beperking emotionele, informatieve en praktische steun van hun ouders ervaren (Chien-Huey Chang & Schaller, 2000). De meerderheid van de adolescenten met een visuele beperking was tevreden met de ondersteuning. Echter, enkele participanten hadden problemen met de ondersteuning op het gebied van emotionele en praktische steun wat van negatieve invloed was op hun psychosociale ontwikkeling. Anderzijds toonde onderzoek (Meeus, Raaijmakers, & Vollebergh, 1991; Meeus, 1994) aan dat *parent support* een positieve bijdrage heeft op welzijn voor adolescenten zonder visuele beperking.

Onderzoek van Kef en Dekovic (2004) toonde aan dat jongvolwassenen zonder beperking meer sociale gezelschap van ouders en peers ontvangen. Wat overeenkomst met eerdere studies van Huurre en anderen (1996) en Rosenblum (1998). Ook bleek dat jongvolwassenen met een visuele beperking meer sociaal gezelschap van ouders hebben dan van peers. Ondanks het verschil in sociale gezelschap zijn er geen verschillen gevonden betreft welbevinden. Opvallend is dat er wel een verschil gevonden is voor de specifieke rol van ondersteuning door ouders en door peers. Voor jongvolwassenen zonder beperking is support van ouders belangrijk voor welzijn en ondersteuning van peers niet. Wat betreft jongvolwassenen met een visuele beperking is dit het tegenovergestelde (Kef & Dekovic, 2004). Deze bevindingen worden ondersteund door onderzoek van Heppe, Kef, de Moor en Schuengel (2020). Uit dit onderzoek komt ook naar voren dat jongvolwassenen met een visuele beperking langer peer support ontvangen. Bij jongvolwassenen zonder beperking is een afname in peer support te zien bij een leeftijd tussen de zestien en achttien jaar. Voor jongvolwassenen met beperking komt deze afname pas rond de leeftijd van zeventwintig. Daarnaast bleek dat jongvolwassenen die tijdens de nulmeting begonnen met relatief weinig peer support en jongvolwassenen waarbij afname van peer support het snelste ging ook degene waren die na twintig jaar het meeste eenzaam voelen. Echter, werd er tussen *parent support* en eenzaamheid geen relatie gevonden. Dit is mogelijk te verklaren doordat in de mate van ervaren steun geen onderscheid gemaakt kon worden tussen verschillende soorten steun. Onderzoek van Merz & Considine (2009) toonde aan dat vooral emotionele steun bijdraagt aan welbevinden. Daarentegen zou instrumentele steun zelfs een nadelig effect hebben op welbevinden. De instrumentele ondersteuning van ouders, zoals financiële hulp,

SAMENHANG PARENT SUPPORT, HERINNERINGEN AAN OPVOEDING, SES EN AUTONOMIE

kan de positieve effecten van emotionele ondersteuning op het psychisch welbevinden domineren en verminderen.

Wellicht is een koppeling te maken tussen het belang van peer support voor jongvolwassenen met een visuele beperking en hun behoefte aan onafhankelijkheid van hun ouders. Een aspect zoals overmatig bescherming van ouders kan beperking veroorzaken in het opbouwen of uitbreiden van een sociaal netwerk (Pinquart & Pfeiffer, 2011). Wat tegenstrijdig is met het verlangen om aan te sluiten is bij leeftijdsgenoten (Kef & Dekovic, 2004). Echter, uit onderzoek van Kef (2006) blijkt dat ouders van kinderen en jongvolwassenen met een visuele beperking laag scoren op overbescherming en juist hoog op factoren zoals responsiviteit en stimulatie van autonomie. Dit zijn protectieve factoren voor de ontwikkeling van kinderen en jongvolwassenen met een visuele beperking. Daarnaast stellen Postma (2007) en Plooi (2009) dat deze ouders adequate sociale ondersteuning bieden en voldoende toezicht houden. Jongvolwassenen met een visuele beperking ondersteunen deze stelling. Plooi (2009) concludeert een positieve samenhang van opvoedingsgedrag van ouders en de autonomie ontwikkeling van jongvolwassenen met een visuele beperking. Bragonje (2013) toonde aan dat ouders kinderen met een visuele beperking niet verschillend of met enkele verschillen opvoeden in vergelijking met kinderen zonder visuele beperking. Het verschil in de opvoeding betrof zelfstandig reizen. Ouders gaven aan kinderen met een visuele beperking te halen en brengen naar activiteiten terwijl zij de kinderen zonder visuele beperking zelfstandig lieten reizen.

Herinneringen aan opvoeding

De waardering die jongvolwassenen hebben voor de ondersteuning die hun ouders bieden zou ook terug te zien kunnen zijn in de herinneringen die de jongvolwassenen hebben aan de opvoeding. Wanneer een verschil gevonden wordt tussen de opvoedingsbeleving en opvoedingsherinneringen in de jongvolwassenheid zou die kunnen komen door de eerste herinneringen aan ouders. Deze eerste herinneringen vormen de basis voor mentale representaties die van invloed zijn op de gehele herinneringen aan de opvoeding (De Haas, Bakermans-Kranenburg & Van IJzendoorn, 1994). Habermas en Bluck (2000) en McAdams (2001) suggereren dat herinneringen uit eerdere periodes van ons leven geïntegreerd zijn in de lopende levensverhalen. Deze geïntegreerde levensverhalen geven betekenis aan het leven en zijn allesomvattend voor de identiteit van een persoon.

Het onderzoek van Wever (2012) is net als huidig onderzoek gebaseerd op de data uit onderzoek van Kef (2006). Het onderzoek van Kef (2006) richt zich op adolescenten met een visuele beperking. Huidig onderzoek is gebaseerd op data vanuit het eerste cohort. Terwijl het onderzoek van Wever (2012) is gebaseerd op data afkomstig uit het tweede cohort, waarbij gebruik gemaakt is van de metingen in 2005 en 2010. In het onderzoek van Wever (2012) zijn er enkele verbanden gevonden tussen de opvoedingsbeleving in de adolescentie en de

SAMENHANG PARENT SUPPORT, HERINNERINGEN AAN OPVOEDING, SES EN AUTONOMIE

opvoedingsherinnering tijdens de jongvolwassenheid. Wat betreft de beleving van het stimuleren van autonomie en responsiviteit is een samenhang gevonden met de herinneringen aan emotionele warmte en afwijzing. Zo bleek hogere scores op ervaren responsiviteit samen te hangen met meer positieve herinneringen aan emotionele betrokkenheid en weinig gevoelens van afwijzing. Ook wanneer een adolescent sterker aangeeft dat de ouders autonomie stimuleren, rapporteert deze respondent later in jongvolwassenheid herinneringen van meer emotionele betrokkenheid en weinig afwijzing van ouders. Responsiviteit in de adolescentie blijkt de belangrijkste voorspeller te zijn voor de herinneringen aan opvoeding die jongvolwassenen hebben over de adolescentie. Echter, deze samenhang is zwak tot matig.

In het onderzoek van Wever (2012) is ook gekeken naar persoonlijkheid, acceptatie van de beperking en ervaren sociale steun. Tevens is bestudeerd welke samenhang er bestaat tussen deze variabelen en herinneringen aan de opvoeding. Daaruit blijkt dat de ervaren sociale steun van ouders in de jongvolwassenheid een samenhang heeft met herinnering aan meer emotionele warmte die ouders hebben geboden tijdens de adolescentie. Kijkend naar afwijzing wordt geen samenhang gevonden met sociale steun. Daarentegen toonde onderzoek van Hekman (2011), wat tevens gebaseerd is op data uit onderzoek van Kef (2006), een negatieve samenhang van sociale steun van ouders en herinneringen aan afwijzing. Hekman (2011) heeft gebruik gemaakt van dataverzameling uit 2010 waarin respondenten uit het eerste en tweede cohort participeerde. Dit zijn respondenten met een visuele beperking en een leeftijd tussen de twintig en achtendertig jaar zijn. Daarnaast werd uit onderzoek van Wever (2012) duidelijk dat ervaren sociale steun van ouders de samenhang van opvoedingsgedrag van ouders en opvoedingsherinneringen van jongvolwassenen verzwakt. Anderzijds is een positieve samenhang gevonden van herinnering aan emotionele warmte en de mate van ervaren autonomie stimulatie. Waarbij opvoedingsgedrag en stimuleren van autonomie gemeten zijn tijdens het eerste meetmoment en opvoedingsherinneringen waaronder emotionele warmte in het tweede meetmoment.

Sociaal economische status

Naast herinneringen aan opvoeding richt huidig onderzoek zich tevens op een andere persoonlijke factor namelijk sociaal economische status [SES]. SES beschrijft de positie van een persoon op een sociale ladder met daaraan verbonden aanzien en prestige. Doordat hulpbronnen zoals kennis, arbeid en bezit ongelijk verdeeld zijn over mensen ontstaat deze sociale ladder. De hoeveelheid hulpbronnen bepaalt de positie op de sociale ladder. Waarbij meer hulpbronnen gelijk staat aan een hogere positie op de sociale ladder (Verweij, 2010). Aangezien sociaal economische status op meerder manieren te meten is worden vaak indicatoren gebruikt. Belangrijke indicatoren zijn opleidingsniveau, beroepsstatus en inkomen (Kunst, Dalstra, Bos, Mackenbach, Otten, & Geurts, 2005). Opleidingsniveau, beroepsstatus en inkomen zijn allemaal gerelateerd aan werk en het hebben van een baan. Het hebben van

SAMENHANG PARENT SUPPORT, HERINNERINGEN AAN OPVOEDING, SES EN AUTONOMIE

een baan kan zorgen voor het gevoel van competentie (Bound & Lin, 2013). Wanneer een persoon geen werk heeft, kan hij zich minder competent voelen. Hierdoor kan niet voorzien worden in alle psychologische basisbehoeften die essentieel zijn voor het ervaren van welbevinden (Ryan & Deci, 2000). Uit studies van Scott, Dowsett en Minichiello (2010) en Evans, Blye, Oliffe en Gregory (2011) bleek een negatieve relatie tussen sociaal economisch status van een persoon en zijn welbevinden. Uit onderzoek van Yakovlev en Leguizamon (2012) bleek dat het volgen van hoger onderwijs een positief statistisch significant effect heeft op het welbevinden van die persoon.

SES kan zowel vanuit het individu als vanuit een huishouden bestudeerd worden. Wanneer SES vanuit het individu bestudeerd wordt staat de levensloop centraal. In het begin van het leven is de SES van ouders van belang. Vervolgens wordt het eigen opleidingsniveau en beroepsniveau steeds belangrijker (Kunst et al., 2005). Uit onderzoek van Traag en Siermann (2011) blijkt dat onderwijsniveau van ouders en kinderen met elkaar samenhangen. Naarmate de ouders een hoger onderwijsniveau hebben, heeft het kind dit ook. Deels zou dit een genetische oorzaak kunnen hebben. Tevens zou cultuur een voorspeller kunnen zijn. Voor kinderen die opgroeien in een meer ontwikkelde omgeving is het makkelijker om een hoog onderwijsniveau te voltooien. Daarnaast is er ook een economische invloed. Indien ouders meer geld te besteden hebben, kunnen zij investeren in een goede opleiding voor hun kinderen. Wanneer er sprake is van een partner en gesproken kan worden van een huishouden wordt het totale vermogen geanalyseerd (Kunst et al., 2005).

In huidig onderzoek wordt SES van het huishouden bestudeerd. Hiervoor wordt de data uit de eerste meting gebruikt. Tijdens deze meting zijn de participanten adolescent en wonen grotendeels bij hun ouders thuis. Uit onderzoek van Diener en anderen (2010) blijkt dat gezinsinkomen positief wordt geassocieerd met het vervullen van de psychologische basisbehoeften bij ouders, waaronder autonomie. Daarnaast zijn verschillende onderzoeken gedaan naar andere indicatoren voor SES dan gezinsinkomen, namelijk opleidingsniveau en beroepsstatus. Zo toonde onderzoek van Ryff en Singer (2008) aan dat hogere opleidingsniveaus van de ouder geassocieerd worden met eudaimonisch welzijn van de ouder, wat vergelijkbaar is met de psychologische basisbehoeften autonomie, competentie en verbondenheid (Ryan & Deci, 2000). Ook worden hogere statusposities op een werkplek in verband gebracht met hogere niveaus van taakautonomie (Protas, 2008). Daarnaast heeft volgens Marmot (2006) de positie in de sociale hiërarchie invloed op het bevredigen van de behoefte naar autonomie. Zo wordt gesteld dat hoe lager een individu zich in de sociale hiërarchie bevindt, hoe minder waarschijnlijk het is dat behoefte naar autonomie wordt behaald. Echter, Marmot spreekt hier van autonomie als een hoeveelheid controle die iemand heeft over zijn leven. De vraag is of in huidig onderzoek hetzelfde effect gevonden kan worden voor autonomie zoals beschreven in de ZDT. Tevens is onderzoek naar welke

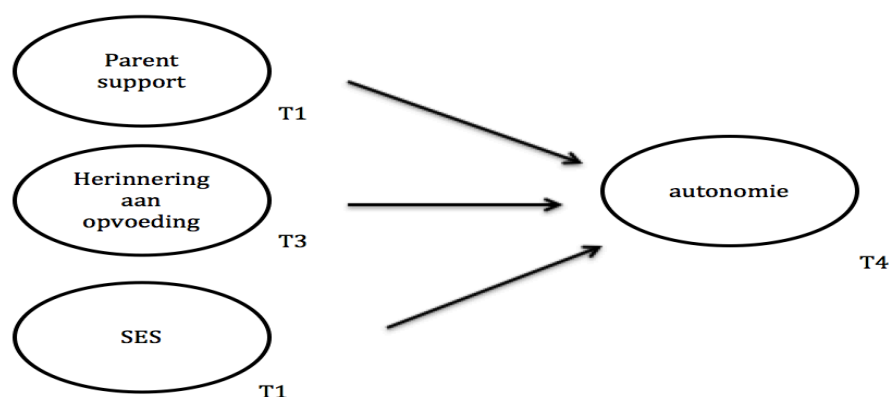
SAMENHANG PARENT SUPPORT, HERINNERINGEN AAN OPVOEDING, SES EN AUTONOMIE

bijdrage de SES van het gezin heeft op ontwikkeling van het kind. Onderzoek van Mcloyd (1998) stelt dat kinderen uit gezinnen met een lage SES meer sociaal-emotionele problemen hebben. Onderzoek van Scaramelle, Neppl, Ontai en Conger (2008) concludeerde dat externaliserende en psychische problemen bij kinderen uit gezinnen met een lage SES terug te herleiden zijn naar een hardere gehanteerde opvoedstijl. Bovendien bleek uit onderzoek van Sirin (2005) dat een lage SES sterk samenhangt met negatieve schooluitkomsten en voortijdige schooluitval. Hierdoor is de kans op een hoge SES in de toekomst aanzienlijk kleiner dan voor kinderen met positieve schooluitkomsten.

Onderzoeksvragen

Huidig onderzoek richt zich op persoonlijke en externe factoren die mogelijk bij kunnen dragen aan de ontwikkeling van autonomie van jongvolwassenen met een visuele beperking. Zo werd bestudeerd wat de bijdrage is van *parent support*, herinneringen aan opvoeding en SES aan autonomie. Voor een visuele weergave van het model zie figuur 2. De onderzoeksvragen zijn als volgt:

1. Hoe wordt gescoord op *parent support* en SES in de adolescentie, herinneringen aan opvoeding in de jongvolwassenheid en autonomie in volwassenheid.
2. Hoe is de samenhang tussen *parent support* en SES tijdens adolescentie, herinnering aan opvoeding in jongvolwassenheid en autonomie in volwassenheid?
3. Welke van de variabelen *parent support* en SES in de adolescentie en herinneringen aan opvoeding gedurende de jongvolwassenheid is de belangrijkste voorspeller van autonomie tijdens de volwassenheid?

Figuur 2. Onderzoeksmodel

Verwachtingen

Op basis van onderzoek van Kef en Dekovic (2004), Huurre en anderen (1996) en Rosenblum (1998) wordt verwacht dat de score op *parent support* aan de lage kant zal zijn

SAMENHANG PARENT SUPPORT, HERINNERINGEN AAN OPVOEDING, SES EN AUTONOMIE

aangezien de literatuur laat zien dat jongvolwassenen zonder beperking meer sociale gezelschap van ouder steun ontvangen. Echter bleek wel dat jongvolwassenen met een visuele beperking meer sociale gezelschap van ouders hebben dan van peers.

Kijkend naar herinneringen aan opvoeding wordt verwacht een lage score op afwijzing te vinden, een hoge score op emotionele warmte en een gemiddelde score op overbescherming. Deze verwachtingen zijn gebaseerd op de scores uit het onderzoek van Wever (2012).

Ook op gebied van SES lijkt tevens een verschil te zijn tussen jongeren met en zonder beperking. Uit onderzoek blijkt dat jongeren met een beperking een grotere kans hebben om in armoede te leven (Gordon, 2000). Ouders van jongeren met een beperking hebben gemiddeld een lager inkomen, minder scholing en meer problemen met werk (Oonk, 2010).

Wat betreft de variabele autonomie toonde onderzoek van Tadić, Hundt, Keeley en Rahi (2015) aan dat jongvolwassenen met een visuele beperking vaker het gevoel hebben minder autonoom te zijn. Op basis van deze literatuur wordt een lage score op autonomie verwacht in huidig onderzoek. Tot slot zijn er verschillende verwachtingen voor de variabele herinneringen aan opvoeding. Op basis van scores in het onderzoek van Wever (2012) is de verwachting dat de scores op de schaal emotionele warmte het hoogst zullen zijn. Gevolgd door overbescherming en afwijzing.

Betreft de correlaties tussen de verschillende factoren wordt verwacht een correlatie te vinden tussen herinneringen aan opvoeding en *parent support*. Deze verwachting baseert zich op eerder onderzoek van Wever (2012) en Hekman (2011). Deze onderzoeken toonde een positieve samenhang van sociale steun en emotionele warmte. Daarnaast werd een negatieve samenhang tussen sociale steun en afwijzing gevonden.

Uit onderzoek van Meeus, Raaijmakers, & Vollebergh (1991) en Meeus (1994) blijkt dat *parent support* een positieve bijdrage heeft op het welzijn voor adolescenten zonder visuele beperking. Vanuit de zelf-determinatietheorie (Ryan & Deci, 2000) is beschreven dat voor het ervaren van welzijn voorzien moet worden in de basisbehoeften waaronder autonomie. Waardoor eerder onderzoek erop zou kunnen wijzen dat *parent support* een indirect een positieve bijdrage zou kunnen leveren aan autonomie. In huidig onderzoek wordt daarom ook een positieve samenhang van *parent support* en autonomie verwacht. Waarbij wel een kanttekening wordt meegenomen dat te veel *parent support* kan overgaan in overbescherming.

Daarnaast is voor jongvolwassenen met een visuele beperking een positieve samenhang gevonden van herinnering aan meer emotionele warmte, minder afwijzing en het meer stimuleren van autonomie (Wever, 2012). Het stimuleren van autonomie is in dit onderzoek gemeten tijdens het eerste meetmoment in 1996. Of dit ook daadwerkelijk zorgt voor meer gevoel van autonomie zal in huidig onderzoek onderzocht worden.

SAMENHANG PARENT SUPPORT, HERINNERINGEN AAN OPVOEDING, SES EN AUTONOMIE

Tevens blijkt uit eerdere onderzoeken naar de invloed van verschillende indicatoren van SES op autonomie voor zowel opleidingsniveau (Ryff & Singer, 2008), inkomen (Diener et al., 2010) en beroepsstatus (Prottas, 2008) een positieve samenhang te zijn tussen hogere SES scores en meer positieve scores op autonomie. Daarnaast heeft volgens Marmot (2006) de positie in de sociale hiërarchie invloed op het bevredigen van behoefte naar autonomie. Zo wordt gesteld dat hoe lager een individu zich in de sociale hiërarchie bevindt, hoe minder waarschijnlijk het is dat behoefte naar autonomie wordt behaald. De verwachtingen voor dit onderzoek zullen hetzelfde zijn, hiermee wordt beoogd meer steun te vinden voor deze uitkomsten.

Tot slot wordt verwacht dat *parent support* een sterke voorspeller is voor autonomie. Uit onderzoek van Kef (2006) blijkt dat ouders van kinderen en adolescenten met een visuele beperking laag scoren op overbescherming. Dit is een protectieve factor voor de ontwikkeling van kinderen, waaronder wellicht het gevoel van autonomie.

Methode

Procedure

Deze these is gebaseerd op onderzoek van dr. Kef. Verschillende meetmomenten werden de afgelopen jaren uitgevoerd in een longitudinale cohort studie van personen met een visuele beperking, namelijk in 1996, 2005, 2010 en 2016. Gegevens uit deze eerdere meetmomenten zijn gerapporteerd in verschillende publicaties (Kef, 2002; Kef & Bos, 2006; Kef & Dekovic, 2004; Kef, Hox & Habekothé, 2000, Heppe et al., 2020). In het longitudinale onderzoek van dr. Kef worden twee cohorten gevolgd in hun ontwikkeling. In huidig onderzoek wordt gebruik gemaakt van het eerste cohort met vier meetmomenten. Voor het eerste meetmoment in 1996 is onderzoek gedaan naar adolescenten tussen de veertien en vierentwintig jaar ouder met een visuele beperking in Nederland. Er werd specifiek geselecteerd op visuele beperking, mensen met extra beperkingen werden uitgesloten van dit onderzoek. De participanten werden geworven in (speciaal) onderwijs- en revalidatiecentra voor mensen met een visuele beperking. Deze participanten werden per brief gecontacteerd en alle participanten gaven na geïnformeerd te zijn over het onderzoek toestemming voor deelnamen (Kef, 2006).

Na elke meting werden de participanten gevraagd te deel te nemen aan toekomstige interviews. Voor de eerste meting werd een studieprotocol ontwikkeld en goedgekeurd door een commissie. Deze commissie bestond uit verschillende professionals werkzaam in twee verschillende Nederlandse revalidatieorganisatie en personen met een visuele beperking. Voor elke meting ontvingen alle participanten een informatiebrief waarin de doelstelling en hoofdonderwerpen van het onderzoek in beschreven waren. Verder werden er geen beloningen gegeven voor het deelnemen aan het onderzoek.

SAMENHANG PARENT SUPPORT, HERINNERINGEN AAN OPVOEDING, SES EN AUTONOMIE

Tijdens de eerste meting in 1996 (T1) en de tweede meting in 2005 (T2) is gebruik gemaakt van de Computer Assisted Personal Interviewing (CAPI) om gegevens te verkrijgen. Getrainde interviewers bezochten de participanten bij hen thuis om de CAPI af te nemen. Bij de derde meting in 2010 (T3) en de vierde meting in 2016 (T4) zijn de participanten geïnterviewd door een getrainde interviewer aan de hand van Computer Assisted Telephone Interviews (CATI).

Ethische toetsing

Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van reeds verzamelde data. Voordat deze data ingezien kon worden is een privacy-overeenkomst getekend waarin is opgenomen dat degene die met de data werkt hier op een vertrouwelijke manier mee omgaat. Tevens wordt meegewerkt aan dataverzameling. Ook hiervoor is een vooraf een overeenkomst getekend met betrekking tot vertrouwelijke werkwijze. De audiobestanden worden verkregen door deze op de VU op te halen met een USB. De gegevens worden op een anonieme wijze verwerkt en daarna worden de audiobestanden verwijderd.

Middels de Algemene Verordening Gegevensbescherming is gesteld dat rechtmatig omgegaan wordt met de persoonsgegevens in dit onderzoek. De participanten worden voorafgaand aan het onderzoek over verschillende zaken geïnformeerd, zoals het doel van het onderzoek, dat ten alle tijden afgezien kan worden van participatie zonder consequentie. Tevens mogen zij hun gegevens inzien en wordt benoemd dat de gegevens anoniem verwerkt worden. De gegevens worden uitsluitend voor huidig onderzoek gebruikt en niet gedeeld met derde, zoals behandelaars van een revalidatiecentrum. Dit alles is opgenomen in een informed consent die de participanten schriftelijk getekend hebben voordat het onderzoek kon plaats vinden. Voor participanten onder de achttien jaar is toestemming van de ouders nodig om te kunnen participeren in het onderzoek. De Vaste Commissie voor Wetenschap en Ethiek heeft goedkeuring gegeven voor huidig onderzoek (VCWE.1310.010).

Participanten

Huidig onderzoek is gebaseerd op data van participanten die zowel in T1, T3 en T4 meegedaan hebben aan het longitudinale onderzoek van dr. Kef. In T1 waren 316 participanten, in huidig onderzoek zijn op basis van het hiervoor benoemde criteria 158 participanten geïnccludeerd. Voor de achtergrond van de participanten zie tabel 1. Gedurende de meetmomenten zijn een aantal participanten uitgevallen. Hiervoor zijn verschillende redenen zoals dat zij niet meer mee wilden doen vanwege tijdgebrek of geen interesse meer hadden. Tevens waren sommige participanten onvindbaar door verhuizing, veranderen van telefoonnummers en mailadressen. Daarnaast vond tussen 1996 en 2004 de verschuiving plaats van vaste telefoonnummers naar mobiele telefoonnummers waardoor mensen niet meer te bereiken waren.

SAMENHANG PARENT SUPPORT, HERINNERINGEN AAN OPVOEDING, SES EN AUTONOMIE

Tabel 1.

Achtergrond gegevens van respondenten ($N=158$)

Variabele	Percentage	Mean	SD
Leeftijd (T4)		39 jaar	2.7
Geslacht (T4)			
Man	55.6		
Vrouw	44.4		
Ernst beperking (T1)			
Blind	18.8		
Ernstig slechtziend	20.0		
Matig slechtziend	61.3		
Onset beperking (T1)			
Aangeboren	36.9		
Verworven	63.1		
Soort beperking (T1)			
Progressief	40.6		
Stabiel	59.4		
Woonsituatie (T4)			
Woont bij (stief) moeder en/of (stief) vader	3.1		
Woont zelfstandig met vrienden	1.9		
Woont zelfstandig alleen	31.9		
Woont zelfstadig met partner en/of kinderen	62.5		
Woont via begeleid kamer wonen of in een instelling	0.6		
Betaald werk (T4)	73.8		
Betaald werk en opleiding	5.0		
Geen werk en geen opleiding	21.3		
Hoogst voltooide opleiding (T4)¹			
Basisonderwijs, VMBO (BBL, KBL, GI, TL) of Mavo, Vavo onderbouw (eerste 3 jaar havo/vwo)	1.3		
Havo, VWO	5.0		
MBO	31.3		
HBO	29.4		
WO	16.3		
Anders	15.0		

¹van jongvolwassenen met visuele beperking

Materialen

Parent support is gemeten aan de hand van de persoonlijke netwerklijst wat onderdeel is van de rolrelatiemethode (Meeus & 't Hart, 1993). Deze vragenlijst geeft een beeld over sociale steun vanuit verschillende bronnen, namelijk vader, moeder, broers en zussen, romantische partner, beste vrienden, vrienden en klasgenoten/collega's. Vanuit drie verschillende domeinen wordt *parent support* beoordeeld. Ten eerste relationele en emotionele problemen gevolgd door school- en of werkproblemen en tot slot vrije tijd.

SAMENHANG PARENT SUPPORT, HERINNERINGEN AAN OPVOEDING, SES EN AUTONOMIE

Doordat er verschillende problemen kunnen zijn, zijn er ook verschillende soorten ondersteuning. De voorbeelden van items zijn als volgt. “Als u een probleem tegenkomt in een relatie met een ander persoon, hoe belangrijk is jouw moeder dan?” (emotionele steun); “Als je een probleem hebt op school of werk, hoe belangrijk is jouw beste vriend?” (praktische ondersteuning); “Hoe belangrijk is jouw vader in jouw vrije tijd?” (sociaal gezelschap). De antwoordmogelijkheden liepen uiteen van ‘niet belangrijk’ (=10) tot ‘erg belangrijk’ (=100). In huidig onderzoek worden alleen scores voor vader en moeder meegenomen. Om de algemene score op *parent support* te berekenen, is tijdens het eerste meetmoment de hoogste score van vader of moeder genomen op alle drie de domeinen. Deze scores zijn bij elkaar opgeteld tot één score. De opgetelde score kan variëren tussen 30 en 300. De interne consistentie op het domein *parent support* verschilt tussen $\alpha = .72$ en $.82$ (Heppe et al., 2020). De berekende interne consistentie in huidig onderzoek bedraagt $.86$.

Voor het meten van herinneringen aan opvoeding is gebruik gemaakt van de verkorte versie van de Eгна Minnen av Beträffande Uppföstan (EMBU; Aluja, Del Barrio & Garcia, 2006). De EMBU geeft een beeld van de perceptie van adolescenten met betrekking tot hun eigen opvoeding. De respondenten moeten aangeven met welke frequentie een bepaalde situatie plaats gevonden heeft. Frequentie wordt aangegeven middels een vier-punts Likertschaal die uiteenloopt van ‘nooit’ (=1) tot ‘meestal’ (=4). Tevens was er een mogelijkheid om te antwoorden met ‘Ik weet het niet’ (=9). De vragenlijst heeft drie subschalen, namelijk afwijzing (8 items), emotionele warmte (14 items) en overbescherming (2 items). Per subschaal volgt een voorbeeld van een item, namelijk: ‘Het kwam voor dat ik als kind straf kreeg waar anderen bij waren’ (Afwijzing); ‘Mijn ouders lieten met woorden of gebaren merken dat ze van mij hielden’ (emotionele warmte) en ‘Het gebeurde dat ik wilde dat mijn ouders zich minder bekommerden om wat ik deed’ (overbescherming). Elke subschaal heeft een andere range, voor afwijzing is de er een range tussen 8-32, voor emotionele warmte tussen 14-56 en voor overbescherming tussen 2-8. Bij slechts twee items was geantwoord met ‘Ik weet het niet’. Op EMBU15 kwam dit één keer voor en op EMBU22 tien keer. Deze antwoordmogelijkheid staat gelijk aan een missing. Zonder de missings is het gemiddelde berekend van de score op deze twee items. Op EMBU15 was het gemiddelde 1.63 en bij EMBU22 was dit 3.18. Deze scores zijn vervolgens ingevoegd bij de respondenten die een missing hadden op deze items. De interne consistentie verschilt per schaal. Volgens de literatuur (Arreindell et al., 1998) bedraagt de interne consistentie voor afwijzing tussen $.89$ en $.90$, voor emotionele warmte $.89$ en overbescherming tussen de $.73$ en $.77$. De berekende interne consistenties in huidig onderzoek bedragen $.84$ voor afwijzing, $.93$ voor emotionele warmte en $.48$ voor overbescherming. Aangezien de interne consistentie voor overbescherming laag uitvalt, is tevens de interne consistentie voor van de totale vragenlijst herinneringen aan opvoeding berekend. Voor het berekenen van deze interne consistentie zijn

SAMENHANG PARENT SUPPORT, HERINNERINGEN AAN OPVOEDING, SES EN AUTONOMIE

eerst de scores op de subschalen overbescherming en afwijzing om gescoord. Dit is gedaan omdat beide schalen negatief zijn, terwijl emotionele warmte een positieve schaal is. Nadat alle subschalen dezelfde richting hebben gekregen is de berekende interne consistentie voor de sum-score herinneringen aan opvoeding .93.

De sociaal economische status is in kaart gebracht door te vragen naar de hoogst behaalde opleiding van de vader en moeder. Ook is gevraagd naar op welk niveau vader en moeder werkzaam zijn. Het opleidingsniveau van de ouders is uitgevraagd middels een zeven-puntsschaal uiteenlopend van ‘lager onderwijs’(=1) naar ‘universiteit’ (=7). Om onderscheid te maken tussen de verschillende gradaties onderwijs wordt gebruik gemaakt van een indeling gebaseerd op informatie van het CBS (2018). Hierbij valt basisonderwijs vmbo, de eerste drie leerjaren van de havo of het vwo en entreeopleiding en de voormalige assistentenopleiding (mbo1) onder laag onderwijs. Er wordt gesproken van middelbaar onderwijs als het gaat over bovenbouw havo of vwo, basisberoepsopleiding (mbo2), vakopleiding (mbo3) en middenkader- en specialistenopleiding (mbo4). Het hbo en wo valt onder hoog onderwijs. De volgorde van de gebruikte zeven-puntsschaal komt overeen met de volgorde die het CBS hanteert.

Vervolgens is de baan van vader en moeder uitgevraagd middels een acht-puntsschaal van ‘arbeider’ (=1) naar ‘hogere employé’ (=5), werkloos (=6), arbeidsongeschikt/pensioen (=7) en overig (=8). Elf participanten gaven arbeidsongeschikt/pensioen als antwoord en eenentwintig participanten antwoordden overig. Waarbij veel banen werden genoemd waarvoor mbo of hbo opleidingen vereist zijn. Deze acht-puntsschaal voor werk kon geen goede betekenisvolle SES-indicator zijn, aangezien geen volledige rangorde toepast werd in de antwoordmogelijkheden. Voor het maken van een kloppende rangorde is werkloos om gescoord naar een ‘1’ en schoven ‘arbeider’ (=2) tot ‘hogere employé’ (=6) op. Vervolgens is er gebruik gemaakt van de strategie imputeren. Bij de schaal ‘baan vader’ is het antwoord arbeidsongeschikt/pensioen (=7) en het antwoord overig (=8) tijdelijk als missing ingevoerd. Van de overige participanten is het gemiddelde niveau berekend. Dit gemiddelde niveau van 4.6, afgerond 5, is vervolgens toegekend aan de tweeëndertig respondenten die antwoordden met arbeidsongeschikt/pensioen of overig. Voor deze nieuwe variabele werk vader is zo een zes-puntsschaal ontstaan oplopende van ‘werkloos’(=1) tot ‘hogere employé’ (=6).

Bij de vraag ‘baan moeder’ werd tevens gebruik gemaakt van een acht-puntsschaal van ‘arbeider’ (=1) naar ‘hogere employé’ (=5) en de antwoorden werkloos (=6), arbeidsongeschikt/pensioen (=7) en overig (=8). Om een goede schatting te kunnen maken van de SES is een verandering in volgorde aangebracht zodat een kloppende rangorde ontstond. Ook hier is werkloos om gescoord naar een ‘1’ en schoven ‘arbeider’ (=2) tot ‘hogere employé’ (=6) op. In de categorie overig (=8) bleek voornamelijk huisvrouw als

SAMENHANG PARENT SUPPORT, HERINNERINGEN AAN OPVOEDING, SES EN AUTONOMIE

antwoord gegeven. Uit een artikel van Blee-Booij (1993) bleek dat huisvrouw ongeveer dezelfde economische waarde had als arbeider. Op basis hiervan is gekozen de categorie overig (=8) om te scoren naar arbeider (=2). Vervolgens is voor de categorie arbeidsongeschikt/pensioen (=7) gebruik gemaakt van imputeren. Vijf participanten antwoordden met arbeidsongeschikt/pensioen. Van de overige participanten is de gemiddelde hoogte van baan berekend. Het gemiddelde bleek 3.14, vervolgens is bij de vijf respondenten een score van 3 geïmputeerd. Voor deze nieuwe variabele werk moeder is een zes-puntsschaal ontstaan van 'werkloos'(=1) tot 'hogere employe' (=6).

Vervolgens is een somscore voor SES van de ouders van participanten berekend door de variabelen 'opleiding vader', 'baan vader', 'opleiding moeder' en 'baan moeder' bij elkaar op te tellen. De berekende interne consistentie voor de variabele SES in huidig onderzoek bedraagt .64.

Voor de uitkomstmaat autonomie is gebruik gemaakt van de Basic Psychological Need Satisfaction Scale (Deci & Ryan, 2000; Gagné, 2003). Deze vragenlijst meet de drie psychologische basisbehoefte aan de hand van eenentwintig items die gescoorde worden aan de hand van een zeven-punts Likertschaal. Deze schaal loopt uiteen van 'helemaal niet waar' (=1) tot 'helemaal waar' (=7). Er wordt gescoord voor de drie basisbehoeftes autonomie, competentie en verbondenheid. Waarbij in huidig onderzoek de focus ligt op autonomie. Elke subschaal richt zich op zowel de scores op frustratie als bevrediging. Een voorbeeld van een item van autonomie frustratie is 'de meeste dingen die ik doe voelen alsof het moet'. Een item uit de autonomie bevrediging luidt 'ik voel dat mijn keuzes weergeven wie ik werkelijk ben'. Sommige items dienen om gescoord te worden deze zijn aangegeven met een 'R'. De range verschilt per subschaal, voor autonomie is dit tussen de 7-49, competentie tussen de 6-42 en verbondenheid tussen de 8-56. De totale range ligt tussen de 21-147. De interne consistentie voor de autonomie schaal als geheel varieert tussen .77 en .85. Wanneer gefocust is op bevrediging verschilt de interne consistentie tussen .69 en .82. Bij frustratie verschilt dit tussen .71 en .77 (Chen et al., 2015). De berekende interne consistentie in huidig onderzoek bedraagt .83 voor gehele schaal, bij focus op bevrediging .77 en frustratie .80.

Statistische analyses

De verzamelde data uit het onderzoek is geanalyseerd aan de hand van *Statistical Package for Social Scientists (SPSS)*, versie 23.0. De data in huidig onderzoek is kwantitatief waarbij het meetniveau voornamelijk interval is. In de beschrijvende statistiek wordt de data gecontroleerd op uitschieters en bestudeerd of de steekproef normaal verdeeld is. Ook werd middels een homoscedasticiteitstest bestudeerd of de variantie van de foutterm gelijk is voor alle waarden van de verklarende variabele. Wanneer aan de assumpties voldaan is wordt onderzocht hoe de participanten scoren op *parent support*, herinneringen aan de opvoeding, sociaal economische status en autonomie. Vervolgens wordt middels de Pearson's correlatie

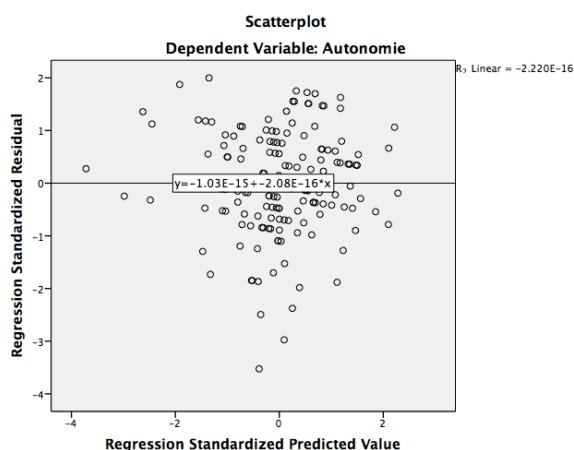
SAMENHANG PARENT SUPPORT, HERINNERINGEN AAN OPVOEDING, SES EN AUTONOMIE

coëfficiënt nagegaan in welke mate de variabelen met elkaar correleerden. Er is gekozen voor deze correlatie omdat de variabelen op interval niveau gemeten zijn. Aan de hand van een multiple regressie is onderzocht welke variabele de belangrijkste voorspeller is voor autonomie. Het significantieniveau bij de analyses was 0.05.

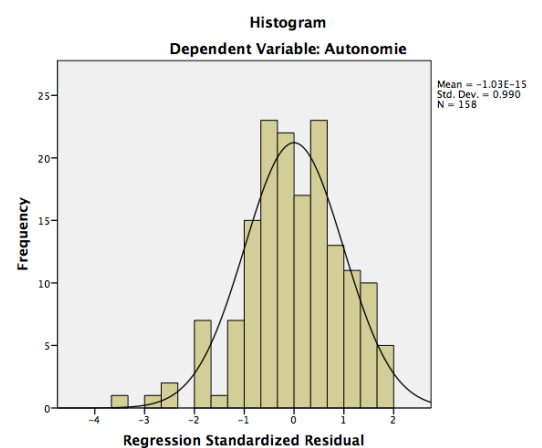
De beoogde power is post hoc berekend middels G*Power3. Op basis van 158 participanten, een effectgrootte van 0.15, 7 onafhankelijke variabelen en een significantieniveau van 0.05 is de beoogde power van het huidig onderzoek 0.96.

Resultaten

De gegevens van alle 158 participanten zijn mee genomen in de analyses. Voorafgaand aan analyses zijn de assumpties gecontroleerd. Bij de controle voor uitbijters middels een boxplot, blijkt op geen van de variabelen een uitbijter aanwezig te zijn. Verder zijn de variabele bij benadering normaal verdeeld. De multicollineariteit is middels de Variance Inflation Factor (VIF) gecontroleerd. Voor de variabele *parent support* werd een VIF gevonden van 1.133, bij herinneringen aan opvoeding een VIF van 1.160 en bij SES een score van 1.059. Op basis van deze gegevens kan geconcludeerd worden dat er geen sprake is van een sterk lineair verband tussen *parent support*, herinneringen aan opvoeding en SES. Wanneer de overlap van deze variabele te groot zou zijn, zou er een VIF van tien of hoger gevonden zijn (Agresti, 2018). Voor het controleren van de homoscedasticiteit is gebruik gemaakt van een scatterplot, zie figuur 3. Aangezien er een rechte lijn door de punten getrokken kan worden is hiermee voldaan aan de assumptie.

Figuur 3. Scatterplot homoscedasticiteit

Figuur 4. Verdeling residuen

Het resultaat van de Durbin-Watson test is 2.11, dit duidt op een perfecte score op ongecorrleerdheid van de residuen. Hiermee wordt voldaan aan de assumptie. Tevens zijn de residuen bij benadering normaal verdeeld, zie figuur 4.

SAMENHANG PARENT SUPPORT, HERINNERINGEN AAN OPVOEDING, SES EN AUTONOMIE

De resultaten van de analyse over de achtergrond gegevens van de participanten zijn beschreven in de methode, zie tabel 1. De gemiddelden en standaarddeviaties van de variabelen zijn terug te vinden in tabel 2. Hier wordt gebruik gemaakt van de om gescoorde subschalen afwijzing en overbescherming.

Tabel 2. Range, Gemiddelden (*M*) en Standaarddeviaties (*SD*) van de Onafhankelijke Variabelen en de Afhankelijke Variabele (*N*=158)

Variabele	Range	<i>M</i>	<i>SD</i>
<i>Parent support</i>	60-300	213.96	56.9
Herinneringen aan opvoeding	28.00-94.00	78.33	10.34
-Overbescherming	2.00-8.00	5.13	1.26
-Afwijzing	800-32.00	27.47	3.69
-Emotionele warmte	15.00-56.00	45.74	7.33
SES	6.00-26.00	15.23	4.54
Autonomie	1.75-5.00	3.91	0.60

Om de onderlinge correlaties te berekenen tussen de verschillende variabelen is gebruik gemaakt van de Pearson's correlatie coëfficiënt (r_s). Een overzicht van de berekende correlaties is te vinden in tabel 3. Geen van de onafhankelijke variabelen correleert met de uitkomstmaat autonomie. Daarentegen correleren enkelen van de onafhankelijke variabelen met elkaar. Zo werden significante positieve correlaties gevonden tussen *parent support* in adolescentie en herinneringen aan opvoeding in de jongvolwassenheid. Deze correlaties zijn zowel voor de sum-score herinneringen aan opvoeding als voor de subschalen emotionele warmte en afwijzing. Aangezien gebruik is gemaakt van de om gescoorde subschalen kan op basis hiervan gesteld worden dat meer *parent support* tijdens de adolescentie samenhangt met minder herinneringen van afwijzing in de jongvolwassenheid. Verder hangt meer *parent support* in adolescentie samen met hogere mate van SES in adolescentie en goede herinneringen aan emotionele warmte in de jongvolwassenheid. De sterkste significante correlaties zijn gevonden tussen herinneringen aan opvoeding en emotionele warmte, afwijzing en overbescherming. Dit is te verklaren doordat emotionele warmte, afwijzing en overscherming subschalen van de variabele herinneringen aan opvoeding zijn. Tot slot zijn voor SES tijdens de adolescentie positieve correlaties gevonden met herinneringen aan opvoeding en emotionele warmte tijdens de jongvolwassenheid.

Aangezien geen correlaties met autonomie in volwassenheid gevonden zijn, is er voor gekozen om de subschalen van autonomie op te nemen in de correlatie analyse, zie tabel 4.

SAMENHANG PARENT SUPPORT, HERINNERINGEN AAN OPVOEDING, SES EN
AUTONOMIE

Tabel 3. Pearson's correlatie coëfficiënt

	1.	1.1	1.2	1.3	2.	3.	4.
1. Herinneringen aan opvoeding	-	.943**	.802**	.373**	.331**	.218**	.116
1.1 Emotionele warmte		-	.582**	.220**	.377**	.238**	.141
1.2 Afwijzing			-	.267**	.164*	.129	.014
1.3 Overbescherming				-	.050	.027	.094
2. Parent support					-	.158*	.022
3. SES						-	.109
4. Autonomie							-

* $p < 0.05$ ** $p < 0.01$

Tabel 4. Pearson's correlatie coëfficiënt subschalen autonomie

	1.	1.1	1.2	1.3	2.	3.	4.	4.1	4.2
1. Herinneringen aan opvoeding	-	.943**	.802**	.373**	.331**	.218**	.116	.073	.132
1.1 Emotionele warmte		-	.582**	.220**	.377**	.238**	.141	.080	.169*
1.2 Afwijzing			-	.267**	.164*	.129	.014	.035	-.014
1.3 Overbescherming				-	.050	.027	.094	.031	.139
2. Parent support						.158*	.022	.022	.016
3. SES						-	.109	.078	.112
4. Autonomie							-	.883**	.845**
4.1 Frustratie								-	.496**
4.2 Bevrediging									-

* $p < 0.05$ ** $p < 0.01$

De sum-score autonomie in volwassenheid correleert met geen van de onafhankelijke variabelen. Wanneer de subschalen frustratie en bevrediging van autonomie bestudeerd worden blijkt een significante positieve correlatie van herinneringen aan emotionele warmte in de jongvolwassenheid en bevrediging van autonomie in volwassenheid aanwezig te zijn. Op de schaal frustratie zijn geen significante correlaties afgezien van de sum-score autonomie en autonomie bevrediging.

Voor het beantwoorden van de onderzoeksvraag 'welke van de variabelen *parent support* en SES in de adolescentie en herinneringen aan opvoeding gedurende de jongvolwassenheid is de belangrijkste voorspeller van autonomie tijdens de volwassenheid?' is gebruik gemaakt van een multiple regressie. Middels de multiple lineaire regressie is onderzocht of er een hoofdeffect bestaat van *parent support* en SES in de adolescentie, herinneringen aan opvoeding in jongvolwassenheid op autonomie in volwassenheid. Het model bleek niet significant te zijn. Voor zowel *parent support*, herinneringen aan opvoeding als SES is geen significant hoofdeffect gevonden, zie tabel 5.

SAMENHANG PARENT SUPPORT, HERINNERINGEN AAN OPVOEDING, SES EN AUTONOMIE

Tabel 5. Predictoren autonomie (N=158)

Variabele	<i>B</i>	<i>SE</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	β
(Constant)	3.31	.38	8.67	.00	
<i>Parent support</i>	.00	.00	-.03	.752	-.03
Herinneringen aan opvoeding	.01	.01	1.23	.221	.11
SES	-.01	.01	1.01	.275	.09

Model $R^2=.021$, $F(3,154)=1.12$, $p=.342$

Uit de correlatie analyse is gebleken dat geen correlaties waren met de sum-score autonomie. Echter bleek wel een positieve correlatie tussen goede herinneringen aan emotionele warmte in jongvolwassenheid en hogere mate van autonomie bevrediging tijdens de volwassenheid. Na aanleiding van dat resultaat is een multiple regressie gedaan met bevrediging van autonomie als afhankelijke variabelen. Als onafhankelijke variabelen werden *parent support* en SES tijdens adolescentie en herinneringen aan afwijzing en emotionele warmte tijdens de jongvolwassenheid meegenomen. Het model bleek niet significant, hoewel de p-waarde wel tussen de .05 en .10 zit waardoor gesproken zou kunnen worden van een trend. Daarnaast wordt 24% van de variantie in spreiding van autonomie verklaard door de variabelen *parent support*, afwijzing en emotionele warmte. Dit hoge percentage verklaarde variantie wordt waarschijnlijk veroorzaakt door het significante hoofdeffect van emotionele warmte. Waardoor gesteld kan worden dat hogere mate van emotionele warmte gelijk staat aan hogere mate van autonomie bevrediging. Er werden geen hoofdeffecten gevonden voor *parent support*, afwijzing en SES.

Tabel 6. Predictoren autonomie bevrediging (N=158)

Variabele	<i>B</i>	<i>SE</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	β
(Constant)	3.75	.43	8.84	.00	
<i>Parent support</i>	-.00	.00	-.86	.393	-.07
Afwijzing	-.03	.02	-1.81	.072	-.18
Emotionele warmte	.03	.01	2.68	.008	.28
SES	.01	.01	.98	.328	.08

Model $R^2=.24$, $F(4, 153)= 2.34$, $p=.058$

Discussie

Jongvolwassenen met een visuele beperking kampen met verschillende problemen zoals een relatief klein netwerk, lage sociale competenties en hebben het gevoel minder autonoom te zijn. Echter toonde het onderzoek van Elsmann (2019) dat er nog weinig

SAMENHANG PARENT SUPPORT, HERINNERINGEN AAN OPVOEDING, SES EN AUTONOMIE

onderzoek gedaan is naar psychosociale interventies voor kinderen met een visuele beperking. Daarnaast blijkt dat nog weinig onderzoek gedaan is naar welke factoren een bijdrage leveren aan het gevoel van autonomie bij jongvolwassenen met een visuele beperking. Tijdens het doen van literatuur studie kwamen namelijk weinig relevante zoekresultaten naar voren over factoren die bijdrage aan de autonomie ontwikkeling van jongvolwassenen met een visuele beperking. Terwijl deze kennis juist bij zou kunnen dragen aan het ontwikkelen van passende interventies voor het vergroten van het gevoel aan autonomie en daarmee indirect het gevoel van geluk naar een hoger niveau kunnen brengen. In deze masterthese werden participanten gedurende twintig jaar gevolgd. Van de variabelen die geanalyseerd zijn werden *parent support* en SES gemeten tijdens de adolescentie, herinneringen aan opvoeding tijdens de jongvolwassenheid en de uitkomstmaat autonomie in volwassenheid. Ten eerste werd onderzocht hoe de participanten met een visuele beperking scoren op deze verschillende variabelen. Verwacht werd dat relatief laag gescoord zou worden op *parent support* tijdens de adolescentie aangezien uit de literatuur blijkt dat jongvolwassenen zonder beperking meer sociale gezelschap van ouders ontvangen dan jongvolwassenen met een visuele beperking (Kef & Dekovic, 2004). Huidig onderzoek toonde een gemiddelde score van 213.96 binnen een range van 60-300. Deze score is zowel niet laag als hoog te noemen. Waarbij een kanttekening gezet kan worden dat er een grote spreiding gevonden is.

Voor de schaal herinneringen aan opvoeding tijdens de jongvolwassenheid zijn verwachtingen gemaakt op basis van de verschillende subschalen. De scores op alle subschalen komen overeen met de verwachtingen op basis van eerder onderzoek. Zo werd een hoge score gehaald op afwijzing, een middelmatige score op overbescherming en een lage score op emotionele warmte. Gezien de om gescoorde subschalen emotionele warmte en afwijzing lijkt het erop dat er gemiddeld gesproken niet veel afwijzing, enigszins overbescherming en veel emotionele warmte is.

Wat betreft de variabele SES werd verwacht dat ouders van jongeren met een beperking gemiddeld een lager inkomen, minder scholing en meer problemen met werk hebben (Oonk, 2010). In huidig onderzoek is de factor inkomen niet meegenomen. Kijkend naar scholing was volgens het CBS (2005) in 1996 iets minder dan 19% van de vrouwen en iets meer dan 25% van de mannen hoog opgeleid. In huidig onderzoek waren 32,3% van de vaders en 19,6% van de moeders hoog opgeleid. Voor de moeders komt dit redelijk overeen met het landelijk gemiddelde in 1996. Tegen de verwachting in zijn er in de huidige steekproef meer hoog opgeleide vaders dan in het landelijk gemiddelde in die tijd. Ook vermeldt het CBS (2008) dat 4,7% van de mannen en 7,7% vrouwen tussen de 45-65 jaar in 1996 werkloos was. In de huidige dataset 8,2% van de moeders en 29,1% van de vaders. Voornamelijk voor vaders dit is aanzienlijk hoger dan het gemiddelde van Nederland in die tijd.

SAMENHANG PARENT SUPPORT, HERINNERINGEN AAN OPVOEDING, SES EN AUTONOMIE

Kijkend naar autonomie wordt vanuit de literatuur (Tadić, Hundt, Keeley & Rahi, 2015) gesteld dat jongvolwassenen met een visuele beperking vaker het gevoel hebben minder autonoom te zijn. Echter laten de resultaten huidig onderzoek resultaten zien die niet overeenkomen met onderzoek van Chen en anderen (2015). In huidig onderzoek wordt een kleine hoeveelheid hoger gescoord op autonomie bevrediging. Daarnaast wordt in huidig onderzoek hoger gescoord op autonomie frustratie. Hierbij moet wel genoemd worden dat het onderzoek van Chen en anderen (2015) plaats vond in Verenigde staten, China, Peru en België. Terwijl huidig onderzoek plaats gevonden heeft in Nederland. In vergelijking met resultaten van het onderzoek van Heppe, Willemen, Kef en Schuengel (2020) is de score op autonomie bevrediging relatief hoog. Dit terwijl huidig onderzoek op een deel van dezelfde data als het onderzoek van Heppe, Willemen, Kef en Schuengel (2020) gebaseerd is.

Vervolgens werd geanalyseerd in welke mate *parent support* en SES in de adolescentie, herinneringen aan opvoeding, afwijzing, emotionele warmte, overbescherming in de jongvolwassenheid, en autonomie in volwassenheid samenhangen. In eerste instantie werd de sum-score van autonomie meegenomen in de analyse. Hieruit bleek autonomie in volwassenheid niet samenhangt met *parent support* en SES in adolescentie en herinneringen aan opvoeding in jongvolwassenheid. De onafhankelijke variabelen bleken onderling wel samen te hangen. Zo werd een positieve samenhang gevonden tussen herinneringen aan opvoeding in jongvolwassenheid en *parent support* tijdens de adolescentie. Zowel herinneringen aan emotionele warmte als herinneringen aan afwijzing hingen samen met *parent support*. Hiervan was emotionele warmte de sterkste voorspeller. De positieve samenhang van herinneringen aan opvoeding en *parent support* komt overeen met de verwachtingen op basis van eerder onderzoek van Hekman (2011) en Wever (2012). Een kanttekening hierbij is dat in deze onderzoeken deels gebruik gemaakt wordt van hetzelfde cohort, wat de overeenkomstige resultaten kan verklaren. Ook werd een positieve samenhang gevonden van SES tijdens de adolescentie en herinneringen aan opvoeding in de jongvolwassenheid, deze samenhang bleek voornamelijk op het vlak van herinneringen aan emotionele warmte. SES tijdens de adolescentie correleerde tevens met *parent support* tijdens de adolescentie. Wanneer adolescenten met een visuele beperking in een hoge mate van SES verkeren hangt dit samen met goede herinneringen aan opvoeding tijdens de jongvolwassenheid. Dit geldt voornamelijk voor meer herinneringen aan emotionele warmte. Daarnaast geldt dat een hoge mate van SES tijdens de adolescentie samenhangt met hoge scores op *parent support*. Vanuit de literatuur is weinig onderbouwing te vinden voor deze resultaten. Wel laat het onderzoek van Pinderhughes, Dodge, Zelli, Bates en Petit (2000) een negatieve relatie zien tussen SES en gezinstress, spanking en agressie van het kind. Wat betekent dat er bij lage SES hoge mate van gezinstress is. Deze stress zou veroorzaakt kunnen worden door problemen rondom inkomen of werk. Onderzoek van Abidin (1995) stelt

SAMENHANG PARENT SUPPORT, HERINNERINGEN AAN OPVOEDING, SES EN AUTONOMIE

dat stress bij ouders tot een negatieve verandering in gemoedstoestand van de ouder leidt, hierdoor kan het opvoedgedrag van de ouders tevens negatief beïnvloedt worden. Zo zouden ouders minder goed de opvoedingstaken kunnen vervullen. Waardoor het kind minder herinneringen aan emotionele warmte zou kunnen ervaren.

Daarna zijn de subschalen autonomie bevrediging en autonomie frustratie meegenomen in de analyse. Aanvullend op de eerste correlatieanalyse bleek een positieve samenhang van bevrediging van autonomie in volwassenheid en herinneringen aan emotionele warmte tijdens de jongvolwassenheid. Op de subschaal frustratie zijn geen correlaties gevonden, afgezien van de sum-score autonomie en bevrediging van autonomie. Mogelijk worden weinig correlaties gevonden met autonomie doordat de overige variabelen onderling correleren. Dit kan de correlatie met autonomie hinderen.

Tot slot werd onderzocht welk van de variabelen de sterkste voorspeller was voor het gevoel van autonomie bij volwassenen met een visuele beperking. De resultaten van de multiple regressie laten zien dat geen van de variabelen die in deze studie gebruikt zijn een betrouwbare voorspeller is voor autonomie. Aangezien er wel een positieve correlatie gevonden was tussen bevrediging van autonomie in volwassenheid en herinneringen aan emotionele warmte in de jongvolwassenheid is een aanvullende multiple regressie analyse uitgevoerd. In deze analyse werd bevrediging van autonomie in volwassenheid meegenomen als afhankelijke variabelen en *parent support* en SES tijdens de adolescentie, herinneringen aan emotionele warmte en afwijzing tijdens de jongvolwassenheid meegenomen als onafhankelijke variabelen. De resultaten toonde volgens de verwachtingen in een hoofdeffect voor herinneringen aan emotionele warmte. Voor de overige variabelen *parent support*, afwijzing en SES werden geen hoofdeffecten gevonden.

Vanuit de literatuur waren verschillende aanwijzingen gevonden dat de variabelen *parent support* en SES zouden kunnen bijdragen aan autonomie. Deze verwachtingen zijn gebaseerd op cross-sectioneel onderzoek door gebrek aan longitudinale studie die aansloten op huidig onderzoek. Waardoor een van deze aanwijzingen een indirecte aanwijzing was. Namelijk dat *parent support* een positieve bijdrage heeft op welzijn (Meeus, Raaijmakers, & Vollebergh, 1991). Op basis hiervan werd verwacht dat *parent support* ook een positieve bijdrage zou hebben op autonomie aangezien vanuit de zelf-determinatietheorie (Ryan & Deci, 2000) blijkt dat voor het ervaren van welzijn voorzien moet worden in de psychologische basisbehoeften. Voor de bijdrage van *parent support* op autonomie is in huidig onderzoek geen steun gevonden. Wellicht hangt *parent support* meer samen verbondenheid. Daarnaast is in huidig onderzoek gebruik gemaakt van een sum-score op *parent support*. Deze score bestaat uit aspecten op emotionele, praktische en sociale steun. Misschien wordt een hoofdeffect onderdrukt doordat de sum-score gebruikt is. Aangezien herinneringen aan emotionele warmte ook een bijdrage leveren aan het gevoel van

SAMENHANG PARENT SUPPORT, HERINNERINGEN AAN OPVOEDING, SES EN AUTONOMIE

bevredigende autonomie zou dit mogelijk hetzelfde kunnen zijn voor emotionele steun. Het meenemen van de verschillende schalen zou aangeraden worden voor vervolg onderzoek. Daarnaast is *parent support* gemeten tijdens het eerste meetmoment. De participanten waren hier in het begin van hun adolescentie. In deze levensfasen staan veel veranderingen centraal, waarin zelfstandig zijn steeds belangrijker wordt. Autonomie wordt in de ontwikkelingspsychologie gedefinieerd als het loskoppelen van ondersteuning (Blos, 1979) en onafhankelijkheid (Steinberg & Silverberg, 1986). Wellicht kan het interessant zijn om te onderzoeken hoe *parent support* uit een latere meeting samenhangt met het gevoel van autonomie omdat het loskoppelen van de ouders dan steeds minder een belangrijke ontwikkelingstaak is. Hierbij moet wel rekening gehouden worden de vertraging in ontwikkeling van mensen een visuele beperking.

Kijkend naar de variabele SES werd op basis van cross-sectioneel onderzoek een positieve samenhang met autonomie verwacht. In huidig onderzoek is hiervoor geen steun gevonden. Mogelijk is dit te verklaren door het gebruikte design of de manier waarop SES in huidig onderzoek onderzocht is. Vanuit de literatuur blijkt dat voor zowel opleidingsniveau (Ryff & Singer, 2008), beroepsstatus (Prottas, 2008) als inkomen (Diener et al, 2010) van een persoon een positieve samenhang is met de ervaren autonomie. Echter zijn in huidig onderzoek slechts twee van deze drie indicatoren meegenomen. Het onderzoeken van SES is niet gedaan middels een gevalideerde vragenlijst. Daarentegen is op basis van het uitvragen van opleidingsniveau en beroepsstatus een schatting gemaakt van de SES. Voor vervolg onderzoek is het aan te raden om alle drie de indicatoren mee te nemen in het onderzoeken van SES of om de indicatoren los van elkaar te analyseren. Wanneer de indicatoren los van elkaar mee genomen waren in de analyses, zou er wellicht wel steun gevonden kunnen zijn voor de resultaten uit eerder onderzoek. Een ander belangrijk aspect is dat in huidig onderzoek SES op basis van beroepsstatus en opleidingsniveau van ouders gemeten als voorspeller van gevoel van autonomie van de jongvolwassenen met een visuele beperking werd meegenomen. Eerder onderzoek richt zich niet op de ontwikkeling van autonomie en SES. Wel blijkt dat SES van het gezin een bijdrage heeft op sociaal-emotionele (McLoyd, 1998), psychische en externaliserende problemen (Scarameel, Neppl, Ontai en Conger, 2008). Ook bleek dat een lage SES sterk samenhangt met negatieve schooluitkomsten. Hierdoor is de kans aanzienlijk kleiner dat het kind later zelf in een hogere SES terecht komt (Sirin, 2005). In vervolg onderzoek zou gekeken kunnen worden of SES van ouders daadwerkelijk overeenkomt met de SES van hun kinderen. Tevens zou in vervolg onderzoek de bijdrage van de SES van de volwassenen met een visuele beperking op autonomie meegenomen kunnen worden.

De sterkste kant van dit onderzoek is dat er wereldwijd geen enkel ander onderzoek is bij deze doelgroep met dit design. In huidig onderzoek is gebruik gemaakt van een

SAMENHANG PARENT SUPPORT, HERINNERINGEN AAN OPVOEDING, SES EN AUTONOMIE

longitudinaal design, waarbij gebruik gemaakt is van een grote steekproef. Ondanks dat er gedurende jaren verschillende uitvallers waren. De participanten die afhaakte hebben zelf de keuze gemaakt om te stoppen, waren onvindbaar of zijn overleden. De vragenlijsten in huidig onderzoek zijn voornamelijk door de jongvolwassenen ingevuld. De informatie over SES heeft betrekking tot de situatie van ouders hierdoor werd vanuit meerdere contexten informatie meegenomen. Wellicht zou het voor vervolg onderzoek interessant zijn om ouders niet alleen te betrekken op het stuk SES maar ook om te kijken hoe zij het opvoeden van de kinderen ervaren hebben. Zodat niet alleen de herinneringen van de jongvolwassenen maar ook van de ouders meegenomen kunnen worden, aangezien deze data wel aanwezig is in de dataset. Tevens zijn er weinig missings gevonden in de dataset. De missings in de variabele SES op de schaal beroep waren bovendien reeds te gebruiken na het om scores van verschillende antwoordmogelijkheden.

Voor het vervolgen van de studie van dr. Kef is het belangrijk om het verloop van de coronamaatregelen af te wachten. In de afgelopen periode heeft de overheid veel maatregelen moeten nemen om het coronavirus in bedwang te krijgen. Hierdoor heeft de Nederlandse bevolking veel regels opgelegd gekregen waardoor zij minder vrijheid kunnen ervaren in het nemen van eigen beslissingen. Hiermee kan het gevoel van autonomie in de afgelopen periode beperkt zijn. Wanneer het onderzoek nu hervat wordt, zou onderzocht kunnen worden of het gevoel van autonomie bij mensen met een visuele beperking daadwerkelijk minder is dan in de voorgaande metingen. Aangezien de laatste meting in 2016 plaats heeft gevonden kan niet gesproken worden van een causaal verband. Mocht het gevoel van autonomie ten opzichte van voorgaande metingen minder zijn, dan zouden de coronamaatregelen hier mogelijk een bijdrage aan kunnen hebben. In het vervolg van het onderzoek van dr. Kef ligt de focus op de betekenis van het concept autonomie voor mensen met en zonder visuele beperking en hun omgeving. Wellicht kan het interessant zijn om de afgelopen periode met beperkingen op het gebied van autonomie mee te nemen in de focusgroepen.

Voor de vertaling van huidig onderzoek naar de praktijk betekent het dat slechts een resultaat gevonden is van de herinneringen die jongvolwassenen met een visuele beperking hebben over emotionele warmte die zij in de puberteit ontvangen van hun ouders correleert met het autonomie bevrediging in de volwassenheid. Kijkend naar het ICF-model zijn de herinneringen aan emotionele warmte een persoonlijke factor die bijdraagt aan het gevoel van autonomie bevrediging tijdens de volwassenheid. Voor de externe factoren ouderlijke steun en SES van ouders zijn in huidig onderzoek geen directe bijdrages gevonden. Wel zijn er verschillende correlaties tussen *parent support* en SES tijdens de adolescentie en herinneringen aan opvoeding tijdens de jongvolwassenheid gevonden. Zo correleert SES met de sum-score herinneringen aan opvoeding en herinneringen aan emotionele warmte. Daarnaast correleert *parent support* met de sum-score herinneringen aan opvoeding,

SAMENHANG PARENT SUPPORT, HERINNERINGEN AAN OPVOEDING, SES EN AUTONOMIE

herinneringen aan afwijzing en emotionele warmte en SES. Indirect heeft de *parent support* een bijdrage aan autonomie doordat de herinneringen hierop gebaseerd zijn. Om de zorg voor jongeren met een visuele beperking te kunnen optimaliseren wordt aangeraden om de relatie van *parent support* en autonomie nog verder te onderzoeken. Wanneer duidelijk is op welke manier deze samenhangen kunnen meer gespecialiseerde interventies ontwikkeld worden waardoor het gevoel van autonomie meer gestimuleerd kan worden vanuit de omgeving. Hierdoor ontwikkelt de jongere later goeie herinneringen aan zijn opvoeding wat correleert meer gevoel van autonomie bevrediging. Wanneer de basisbehoefte autonomie wordt bevredigd vergroot de kans op geluk. Gelukkig zijn, wie wil dat nou niet?

Referentielijst

- Abidin, R. (1995). *Parenting stress index: professional manual* (3rd ed.). Florida: Psychological Assessment Resources Inc.
- Aluja, A., Del Barrio, V., Garcia, L.F. (2006). Do parents and adolescents differ in their perceptions of rearing styles? Analysis of the EMBU versions for parents and adolescents. *Scandinavian Journal of Psychology*, 47(2), 103-8.
- Arrindell, W. A., Perris, H., Denia, M., Van der Ende, J., Perris, C., Kokkevi, A., Anasagasti, J. I. & Eisemann, M. (1988). The constancy of structure of perceived parental rearing style in Greek and Spanish subjects as compared with the Dutch. *International Journal of Psychology*, 23, 3–23.
- Blees-Booij, A. (1993). De culturele en economische dimensie van beroepen: een nieuw meetinstrument voor de beroepsstatus van mannen en vrouwen. *Mens en Maatschappij*, 68, 153-174
- Blos, P. (1979) *The adolescent passage*. New York: International Universities Press.
- Bound, H., & Lin, M. (in press). Developing competence at work. *Vocations and Learning*. Retrieved from <http://link.springer.com/article/10.1007%2Fs12186-013-9102-8>.
- CBS. (2005). Nederlandse bevolking steeds vaker hoog opgeleid. Opgehaald op 20-11-2020 via <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2005/30/nederlandse-bevolking-steeds-hoger-opgeleid>
- CBS. (2008). Beroepsbevolking; geslacht en leeftijd, 1996-2006. Opgehaald op 20-11-2020 via <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/60035ned/table>
- CBS. (2018). Sociaaleconomische status>cijfers & context>opleiding. Opgehaald op 17-08-2020 via <https://www.volksgezondheidenzorg.info/onderwerp/sociaaleconomische-status/cijfers-context/opleiding#node-opleidingsniveau-naar-leeftijd-en-geslacht>
- Chen, B., Vansteenkiste M., Beyers, W., Boone, L., Deci, E. L., Van der Kaap-Deeder, J., Duriez, B., Lens, W., Matos, L., Mouratidis, A., Ryan, R. M., Sheldon, K. M., Soenens, B., Van Petegem, S., & Verstuyf, J. (2015). Basic psychological need satisfaction, need frustration, strength across four cultures. *Motivation and Emotion*, 39, 216-236. doi: 10.1007/s11031-014-9450-1
- Chien-Huey Chang, S., & Schaller, J. (2000). Perspectives of adolescents with visual impairments on social support from their parents. *Journal of Visual Impairment and Blindness*, 94, 69–84.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The “what” and “why” of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227-268.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2012). Motivation, personality, and development within embedded social contexts: an overview of self-determination theory. In R. M. Ryan (Ed.), *The Oxford handbook of human motivation*. New York: Oxford University Press.

- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2013). The importance of autonomy for development and wellbeing. *Self-regulation and autonomy: Social and developmental dimensions of human conduct*, 19-46. New York: University of Rochester.
- Dickinson, E. R., & Adelson, J. L. (2014). Exploring the limitations of measures of student's socioeconomic status (SES). *Practical Assessment, Research & Evaluation*, 19, 1-14.
- Diener, E., Ng, W., Harter, J., & Arora, R. (2010). Wealth and happiness across the world: Material prosperity predicts life evaluation, whereas psychosocial prosperity predicts positive feeling. *Journal of Personality and Social Psychology*, 99, 52–61. doi:10.1037/a0018066.
- Elsman, E. B. M., Baaj, M. A., Van Rens, G. H. M. B., Sijbrandi, W., Van den Broek, E. G. C., Van der Aa, H. P. A., Schakel, W., Heymans, M. W., De Vries, R., Vervloed, M. P. J., Steenbergen, B., & Nispen, R. M. A. (2019) Interventions to improve functioning, participation, and quality of life in children with visual impairment: a systematic review. *Survey of ophthalmology*, 64, 512-557. doi: 10.1016/j.survophthal.2019.01.010
- Evans, J., Blye, F., Oliffe, J., & Gregory, D. (2011.) Health, illness, men and masculinities (HIMM): A theoretical framework for understanding men and a their health. *Journal of Men's Health*, 8 (1), 7–15.
- Gordon, D., Parker, R., Loughran, F. and Heslop, P., (2000), *Disabled children in Britain: A re-analysis of the OPCS disability survey*. London: Stationery Office.
- Grolnick, W. S. (2003). *The psychology of parental control: How wellmeant parenting backfires*. Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Grolnick, W. S., Ryan, R. M., & Deci, E. (1991). Inner resources for school achievement: Motivational mediators of children's perceptions of their parents. *Journal of Educational Psychology*, 83, 508–517.
- Haas, M.A., de Bakermans-Kranenburg, M.J., & IJzendoorn, M.H., van (1994). Gehechtheidsrepresentaties bij opvoeders in relatie tot gehechtheidsstijl, temperament en herinneringen aan de eigen opvoeding. *Pedagogisch Tijdschrift*, 3, 223-237.
- Habermas, T., & Bluck, S. (2000). Getting a life: The emergence of the life story in adolescence. *Psychological Bulletin*, 126, 748–769.
- Hekman, K. (2011). *Ouderschapsverwachtingen van jongvolwassenen met een visuele beperking met kinderen*. Amsterdam: Vrije Universiteit, masterthese.
- Heppe, E. (2018). Social participation of adolescents with a visual impairment: Social support, mentoring, and psychosocial functioning. Opgehaald op 14-04-2020 via <https://research.vu.nl/en/publications/social-participation-of-adolescents-with-a-visual-impairment-soci>
- Heppe, E. C. M., Kef, S., de Moor, M. H. M., Schuengel, C. (2020). Loneliness in you adults with a visual impairment: Links with perceived social support in a twenty-year longitudinal study. *Research in Developmental Disabilities*, 101. doi: 10.1016/j.ridd.2020.103634
- Heppe, E. C. M., Willemsen, A. M., Kef, S. & Schuengel, C. Evaluation of community-based mentoring program on psychosocial functioning of adolescents with a visual impairment: A randomized controlled trial. *British Journal of Visual Impairment*, 1-15. doi: 10.1177/0264619620935944
- Huurte, T. M., Komulainen, E. J., & Aro, H. M. (1996). Social networks and social support among adolescents with visual impairments. *Journal of Social Medicine*, 33, 113–120

- Keeffe, J. (2019). Global data on vision loss, implications for services. In Ravenscroft J. (ed.) *The routledge handbook of visual impairment* (pp. 11-18). London and New York: Routledge Taylor & Francis group.
- Kef, S. (2006). Onderzoeksrapport: *Omgaan met anderen en jezelf: Onderzoek naar de psychosociale ontwikkeling, sociale netwerken en opvoeding van jongeren en jongvolwassenen met een visuele beperking*. Amsterdam: Vrije Universiteit Amsterdam.
- Kef, S., Hox, J. J., & Habekothé, H. T. (2000). Social networks of visually impaired and blind adolescents. Structure and effect on well-being. *Social Networks*, 22, 72-91.
- Kef, S., & Deković, M. (2004). The role of parental and peer support in adolescents wellbeing: a comparison of adolescents with and without a visual impairment. *Journal of Adolescence*, 27, 453-466. doi:10.1016/j.adolescence.2003.12.005
- Kef, S. (2002). Psychosocial adjustment and the meaning of social support for visually impaired adolescents. *Journal of visual impairment & blindness*, 96, 22-37
- Kef, S., & Bos, H. (2006). Is love blind? Sexual behavior and psychological adjustment of adolescents with blindness. *Sexuality and disability*, 24, 89-100. doi: 10.1007/s11195-006-9007-7
- Kunst, A., E., Dalstra, J. A. A., Bos, V., Mackenbach, J. P., Otten, F. W. J., Geurts, J. J. M. (2005). *Ontwikkelingen en toepassingen van indicatoren van sociaal-economische status binnen het gezondheidsstatistisch bestand*. Centraal bureau voor de statistiek. Verkregen van <https://www.cbs.nl/nl-nl/publicatie/2005/47/ontwikkeling-en-toepassing-van-indicatoren-van-sociaal-economische-status-binnen-het-gezondheidsstatistisch-bestand>
- McAdams, D. P. (2001). The psychology of life stories. *Review of General Psychology*, 5, 100–122.
- McLoyd, V. C. (1998). Socioeconomic disadvantage and child development. *American Psychologist*, 53, 185–204. doi: 10.1037/0003-066X.53.2.185
- Meeus, W. (1990). Ouders en leeftijdgenoten in het persoonlijk netwerk van jongeren. *Pedagogisch Tijdschrift*, 15, 25-38.
- Meeus, W. (1994). *Psychosocial problems and social support in adolescence*. In F. Nestmann, & K. Hurrelmann (Eds.), *Social networks and social support in childhood and adolescence*. Berlin: de Gruyter.
- Meeus, W., (2019). *Vallen en opstaan in de adolescentie. Een overzicht van de ontwikkeling van 12 tot 25 jaar*. Houten: Bohn stafleu van loghum.
- Meeus, W., Raaijmakers, Q., & Vollebergh, W. (1991). Political intolerance and youth centrism in adolescence. In G. Breakwell (Ed.), *The social psychology of political and economic cognition*. London: Academic Press.
- Meeus, W., & 't Hart, H. (1993). *In Jongeren in Nederland*. Amersfoort: Academische uitgeverij.
- Marmot, M. G. (2006). Status syndrome: A challenge to medicine. *Journal of the American Medical Association*, 295, 1304–1307. doi:10.1001/jama.295.11.1304.
- Oonk, A. (2010). *De rol van ouders richting economische zelfstandigheid van hun kind met een beperking*. Rapport NSGK voor het gehandicapte kind.
- Pinquart, M., & Pfeiffer, J. P. (2011). Associations of extroversion and parental overprotection with forming relationships with peers among adolescents with

- and without visual impairments. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 105, 96-107.
- Pinderhughes, E. E., Dodge, K. A., Zelli, A., Bates, J. E., & Pettit, G. S. (2000). Discipline responses: Influences of parent's socioeconomic status, ethnicity, beliefs about parenting, stress, and cognitive-emotional process. *Journal of Family Psychology*, 14(3), 380-400. doi: 10.1037/0893-3200.14.3.380
- Plooi, H. (2009). *Een eigen weg gaan. Onderzoek naar autonomie en sociale competentie van adolescenten met een visuele beperking en de samenhang met opvoedingsgedrag van ouders*. Amsterdam: Vrije Universiteit, masterthese.
- Postma, H. (2007). *Met oog op het gezin, de relatie van opvoedervariabelen met de psychosociale ontwikkeling en persoonlijkheid van adolescenten met een visuele beperking*. Amsterdam: Vrije Universiteit, masterthese.
- Prottas, D. (2008). Do the self-employed value autonomy more than employees? Research across four samples. *The Career Development International*, 13, 33-45. doi:10.1108/-13620430810849524.
- Reeve, J. (2009). *Understanding motivation and emotion* (5th ed.). Hoboken: John Wiley & Sons, Inc.
- Rosenblum, L. P. (1998). Best friendships of adolescents with visual impairments: A descriptive study. *Journal of Visual Impairment and Blindness*, 92, 593-608.
- Ryan, R. M. (1995). Psychological needs and the facilitation of integrative processes. *Journal of Personality*, 63, 397-427.
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation social development and well-being. *American Psychological Association*, 55, 68-78. doi: 10.1037/110003-066X.55.1.68
- Ryan, R. M., Deci, E. L., & Grolnick, W. S. (1995). Autonomy, relatedness, and the self: Their relation to development and psychopathology. In D. Cicchetti & D. J. Cohen (Eds.), *Developmental psychopathology: Vol. 1. Theory and methods* (pp. 618-655). New York: Wiley.
- Ryan, R. M., La Guardia, J. G., Solky-Butzel, J., Chirkov, V., & Kim, Y. (2005) On the interpersonal regulation of emotions: Emotional reliance across gender, a relationships, and cultures. *Personal Relationships*, 12, 145-163. doi:10.1111/j.1350-4126.2005.00106.x
- Ryan, R. M., & Lynch, J. (1989) Emotional autonomy versus detachment: Revisiting the vicissitudes of adolescence and young adulthood. *Child Development*, 60, 340-356, doi: 10.2307/1130981
- Ryff, C. D., & Singer, B. H. (2008). Know thyself and become what you are: A eudaimonic approach to psychological well-being. *Journal of Happiness Studies*, 9, 13-39. doi:10.1007/s10902-006-9019-0.
- Scaramella, L. V., Neppl, T.K., Ontai, L. L., & Conger, R. D. (2008). Consequences of socioeconomic disadvantage across three generations: Parenting behavior and child externalizing problems. *Journal of Family Psychology*, 22, 725-733. doi: <http://dx.doi.org/10.1037/a0013190>
- Scott, J., Dowsett, G. W., & Minichiello, V. (2010). Growing men's health: broadening the conceptual and practical agenda. *Health Sociology Review* 19 (4), 403-408.
- Steinberg, L., & Silverberg, S. (1986) The vicissitudes of autonomy in adolescence. *Child Development*, 57, 841-851. doi:10.2307/1130361
- Tadić, V., Hundt, G., Keeley, S., & Rahi, J. (2015). Seeing it my way: Living with childhood onset visual disability: Children's views and visual impairment. *Child: Care, Health and Development*, 41(2), 239-248. doi:10.1111/cch.12158

SAMENHANG PARENT SUPPORT, HERINNERINGEN AAN OPVOEDING, SES EN AUTONOMIE

- Traag, T., & Siermann, C. (2011). Zo vader zo zoon, zo moeder zo dochter? Een onderzoek naar de intergenerationele overacht van onderwijsniveau en – richting. *Sociaaleconomische trends*, 4^e kwartaal. Verkregen van <https://www.cbs.nl/nl/achtergrond/2011/51/sociaaleconomische-trends-4e-a-kwartaal-2011>
- Vansteenkiste, M., & Ryan, R. M. (2013). On psychological growth and vulnerability: Basic psychological need satisfaction and need frustration as an unifying principle. *Journal of Psychotherapy Integration*, 3, 263–280.
- Verweij A. (2010). *Wat is sociaaleconomische status?* In: *Volksgezondheid Toekomst Verkenning, Nationaal Kompas Volksgezondheid*. Bilthoven: RIVM.
- Visio. (z.j.). *Slecht ziet of blind*. Opgehaald van <https://www.visio.org/slechtziends-of-blind> op 08-02-2020
- Wever, E.J.M. (2012). *Van opvoeding tot opvoeden. Samenhang tussen opvoedingsgedrag van ouders, opvoedingsbeleving van adolescenten, a opvoedingsherinnering en verwachte ouderschapscompetentie van jongvolwassenen met een visuele beperking*. Amsterdam: Vrije Universiteit, masterthese.
- WHO. (2001). *International classification of functioning, disability and health: ICF*, Geneva: World Health Organisation Opgehaald van <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42407/9241545429.pdf> op 9 januari 2020.
- WHO. (2002). *ICF Nederlandse vertaling van de 'international classification of functioning, disability and health' compilatie*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- WHO. (2018). *International classification of diseases, 11th revision (ICD-11)* Geneva: World Health Organization Opgehaald van <https://www.who.int/classifications/icd/en/>, op 9 januari 2020
- WHO. (2019). *World report on vision*. Geneva: World Health Organization
- Yakovlev, P., & Leguizamon, S. (2012). Ignorance is not bliss: On the role of education in subjective well-being. *The Journal of Socio-Economics*, 41, 806-815.